

ARCHEOLOGISCHE EVALUATIE VAN HET BODEMARCHIEF AAN DE MULHOUSELAAN TE ANTWERPEN (PROV. ANTWERPEN)

ARCHEOLOGIENOTA

PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

ABO Archeologische Rapporten 1583

Rapport opgemaakt door:

Mevrouwhofstraat 1a
3511 Hasselt

juni 2021

Projectnummer: 31117

Projectcode OE: 2021C187

DEEL 2 PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

1 LOCATIE EN BESCHRIJVING WERKEN

Deze archeologienota kwam tot stand naar aanleiding van de aanvraag voor een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen aan de Mulhouseaan-Noord te Antwerpen, in de provincie Antwerpen (Figuur 1). Het projectgebied komt grotendeels overeen met percelen 11807G1609/34B000, 11807G1708/00B003, 11807G1609/11E000, 11807G1708/03_000, 11807G1609/12F000, 11807G1609/17C000, 11807G1708/00L002 en 11807G1609/16M000 (Antwerpen, afdeling 7, sectie G) dat gelegen is aan de Mulhouseaan-Noord een industriële regio tussen het 2de en 3de Havendok in de Antwerpse Haven. Het industriegebied is een ontwikkeling vanaf 1941 met de uitgraving van zowel het 2de als 3de Havendok.¹ Het terrein is momenteel grotendeels bebouwd. Het terrein is volgens de 'Grondmechanische kaart 15.3.2 Antwerpen-Luchtbal, Plaat II: Dikte van de aangevulde en vergraven gronden' antropogeen opgehoogd tussen 4 en 6m ten opzichte van het natuurlijke maaiveld.

In totaal beslaat het projectgebied een oppervlakte van ca. 106.864,84m². Het terrein is bebouwd en rondom verhard. Deze archeologienota beschrijft de geplande aanvraag tot stedenbouwkundige handelingen op het terrein in de vorm van de sloop van alle bestaande gebouwen, de uitbraak van de bestaande verharding en de uitname van de funderingen. Het projectgebied bevindt zich volgens het Gewestplan volledig in industriegebied.

Figuur 1: GRB met aanduiding van het projectgebied.

¹ Van Burm en Maertens, 'Grondmechanische kaart 15.3.2 Antwerpen Luchtbal', 4; Wikipedia, 'Derde Havendok'.

2 BESLUIT

2.1 INTERPRETATIE EN DATERING

Op basis van landschappelijke en archeologisch/historische gegevens kan een inschatting gemaakt worden van de aard en ouderdom van eventuele archeologische vindplaatsen ter hoogte van het projectgebied. Hierbij wordt er van uitgegaan dat het spreidingspatroon van archeologische vindplaatsen sterk afhankelijk is van de fysieke eisen die werden gesteld aan het landschap.

Voor pre-agrarische gemeenschappen (paleolithicum t/m neolithicum) was een ecologisch divers landschap belangrijk. De mens trok zijn tijdelijke kampementen meestal op langs overgangszones van nat naar droog, zoals bijvoorbeeld op droge zandruggen in beekvalleien. In dergelijke gradiëntzones zijn namelijk de rijkste en meest diverse voedingsbronnen aanwezig en was drinkwater binnen handbereik. Wat betreft het projectgebied zijn geen gradiëntzones gedetecteerd. Hun bestaan kan echter niet worden uitgesloten. De quartairgeologische sequentie verraadt namelijk dat bedekte Weichseliaanstanden voorkomen in de regio. Dergelijke eolische zanden vormden lokale ophogingen die boven de vochtige riviervallei uitstaken en zo foci van bewoning konden vormen. Deze landschapselementen zijn later bedekt door alluvium en marien sediment. Het aantreffen van concentraties vuurstenen werktuigen, afval en haardkuilen of afvalkuilen in deze bedolven paleobodems kan bijgevolg niet worden uitgesloten. Ze kunnen verwacht worden op de top van het zandig substraat in de ondergrond op een diepte van minder dan -5m-TAW. Door de grote spreiding van dergelijke sites en de lage hoeveelheid aan geproduceerde sporen is de kans op aantreffen echter klein.

Bij de introductie van de landbouw werd de geschiktheid van de bodem voor het plegen van akkerbouw een cruciaal criterium. De eerste akkers werden op de vruchtbaarste en makkelijk te bewerken gronden aangelegd. Een van de belangrijkste criteria hiervoor was een goede ontwatering. De natuurlijke bodems ter hoogte van het projectgebied bestonden wellicht uit zeer natte zware klei of zeer natte lichte zandleem die ongeschikt was voor akkerbouw en bewoning. Toch werden ter hoogte van het Albertdok 4 gepolijste bijlen gevonden, wat toch wijst op enige activiteit zoals bijvoorbeeld het gebruik van het moerasachtige landschap als ruimte voor rituele deposities of exploitatie van grondstoffen zoals hout.

Waarschijnlijk bleef het projectgebied ongeschikt voor bewoning en landbouw tot de inpolderingen van de 12-13e eeuw. De bewoning concentreert zich in deze periode voornamelijk op terpen ter hoogte van Oosterweel en Wilmaarsdonk enkele kilometers ten zuiden en noorden van het projectgebied. Archeologische meldingen in de buurt van het projectgebied bestaan enkel uit de vondst van volmiddeleeuwse boten net ten westen van het projectgebied. In de hierop volgende eeuwen werd het projectgebied onder water gezet van 1585 tot 1591, van 1632 tot 1651, van 1682 tot 1683 en gedurende enige maanden in 1747. Bijgevolg kan in deze periode weinig bewoning zijn geweest ter hoogte van het terrein. Ook voor de 18e tot 20e eeuw geven cartografische bronnen aan dat weinig intensieve activiteiten plaatsvonden op en rond het projectgebied. Archeologische sporen uit de (post)-middeleeuwse periode zullen zich waarschijnlijk beperken tot relictten van landbouwactiviteiten met lage densiteit en een gebrek aan echte bewoningssporen. Zo kunnen bijvoorbeeld grachten, kleine dijken, perceelsgreppels en paalsporen worden verwacht.

2.2 INSCHATTING POTENTIEEL TOT KENNISVERMEERDERING

Deze archeologienota werd opgesteld door ABO nv naar aanleiding van een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen aan de Mulhouseelaan z.n. te Antwerpen Ten eerste werd op basis van de beschikbare informatie nagegaan of er archeologische resten te verwachten zijn op het terrein. Ten tweede werd nagegaan hoe goed deze archeologische resten zijn bewaard en in hoeverre ze zijn bedreigd door de geplande bouwwerken. Ten derde werd nagegaan wat het potentieel tot kennisvermeerdering is. Het potentieel tot kennisvermeerdering bestaat hier voornamelijk uit het aantreffen van archeologische sites met een lage densiteit die getuigen van middeleeuwse en postmiddeleeuwse landbouwactiviteiten. Vondsten uit de steentijden tot Romeinse tijd kunnen echter niet worden uitgesloten. Het is echter de vraag in welke mate sporen, structuren en stratigrafieën zouden worden aangesneden bij eventuele werken. Grote delen van het havengebied zijn immers ettelijke meters opgehoogd. Ook voor het projectgebied zijn hiervan verschillende indicaties.

Dit baseren wij op:

1. Op de bodemkaart worden grote delen van de regio rond het projectgebied aangeduid als opgehoogde grond. Het projectgebied staat geboekstaafd als vergraven. De topografische kaarten uit 1883 en 1933 geven een terreinhoogte tussen 0 en 2m-AW aan voor het gebied. Deze hoogtewaarden zijn minstens 4.49m lager dan de waarden aangegeven op de DTM (1m) voor het projectgebied. Dit impliceert een ophoging van minimaal 4,59m uitgevoerd in recente tijden. Deze conclusie wordt bevestigd door de voorlopige resultaten van de grondmechanische kaarten.
2. De Inventaris Onroerend Erfgoed geeft geen meldingen op het projectgebied. Op het projectgebied zelf toont de Centrale Archeologische Inventaris geen meldingen. In de directe omgeving, zijn een reeks archeologische vondsten en locaties opgenomen variërend tussen de steentijden tot aan de nieuwste tijd. Ondanks de datering volgens de CAI, leert een gedetailleerde beschrijving van de locaties dat er eveneens resten uit de Romeinse periode werden aangetroffen in de dichte omgeving. Waarschijnlijk bleef het projectgebied ongeschikt voor bewoning en landbouw tot de inpolderingen van de 12-13e eeuw. De bewoning concentreert zich in deze periode voornamelijk op terpen ter hoogte van Oosterweel en Wilmaarsdonk enkele kilometers ten zuiden en noorden van het projectgebied. Door de uitbreiding van de haven vanaf ongeveer 1900 met de aanleg van de huidige dokken, kende het terrein een systematische antropogene ophoging. Deze ophoging zorgt tot vandaag voor een afdekkend pakket van het archeologisch bodemarchief.
3. De geplande werken (sloop van de bestaande gebouwen inclusief funderingen) betekenen een ingreep in de bodem die niet dieper gaat dan de dikte van de aangevoerde grond. De verwijdering van de bestaande fundering van de bebouwde volumes komt neer op maximaal een ingreep van 2,5m-MV. De bestaande funderingen van de asfalt en betonverharding komen respectievelijk slechts -0,6m-MV diep te liggen, wat neerkomt op een maximale ingreep van 1,1m-MV. Enkel de paalfunderingen kwamen dieper te liggen (-10m tot -12m-MV). De diameter van deze paalfunderingen is echter beperkt en hun spreiding (minstens om de 6m) is zo wijd dat de verstoring als niet-significant kan worden beschouwd, rekening houdend met het te verwachten sitetype (low density sites die getuigen van landbouwactiviteiten). Een eventueel onderzoek met ingreep in de bodem zou bovendien een enorm grondverzet en inzet van materiaal met zich meebrengen. De archeologische sporen bevinden zich namelijk op grote diepte (> -4,50m-MV). De maatschappelijke kost hiervan weegt niet op tegen de baten, zeker indien men rekening houdt met het te verwachten sitetype (low density). De recente ophoging

van ca. 4,49m zorgt er voor dat archeologische lagen grotendeels worden gespaard bij uitvoering van de werken. Hierdoor is het potentieel voor kennisvermeerdering nihil. Een eventueel onderzoek met ingreep in de bodem zou bovendien een enorme financiële kost met zich meebrengen. Een kosten-baten afweging dwingt ons bijgevolg geen verder onderzoek aan te raden. De sloopwerken onder het maaiveld dienen dus niet archeologisch opgevolgd te worden.

2.3 SAMENVATTING

Op basis van de bovenstaande argumenten wordt besloten dat er een **gemiddeld potentieel tot kennisvermeerdering** is voor het projectgebied.

De ophogingen van het terrein, in combinatie met de geringe diepte waarop het terrein is verstoord, zorgen ervoor dat de onderliggende archeologische lagen niet worden aangesneden bij de sloop van de gebouwen en de verwijdering van de funderingen. Een eventueel onderzoek met ingreep in de bodem zou bovendien een enorme kost met zich meebrengen gezien de grote diepte (>4,50m) waarop de sporen zich bevinden. Bijgevolg is een potentieel tot kenniswinst hier afwezig. Een kosten baten afweging noopt daarom tot een **afzien van verder onderzoek**.